

Frits duikt onder.

Door Hans Nieuwenhuijsen

Met de toename van zijn verzetsactiviteiten en repressie van de bezetter vond mijn vader Frits Nieuwenhuijsen het in het najaar van '42 het verstandiger om niet meer bij zijn gezin te blijven wonen, maar onder te duiken. Mogelijk had hij ook signalen ontvangen dat de SD hem weer op de korrel had.

Op dat moment waren wij als gezin net bezig met het inpakken van pakketten met voedingsmiddelen voor onze Nederlandse beroepsofficieren, die in mei als krijgsgevangenen waren afgevoerd naar een kamp bij Stanislau in Polen. Om concreet iets voor hen te doen, was Frits privé vanuit zijn huis met deze actie gestart. Onder de vlag van het Rode Kruis werden de pakketten met naam en adres van de begunstigde naar Polen verstuurd.

Door zijn collectieve verzekeringswerk had Frits goede relaties bij voedselabrikanten als Verkade en Nutricia. Daarmee kon hij via hun achterdeur producten verwerven als chocoladerepen, gevulde koeken en blikjes gesuikerde gecondenseerde melk, die zelfs met bonnenmeer niet meer in de winkels verkrijgbaar waren.

Onze officieren hadden het in Stanislau minder slecht dan wij dachten. In ieder geval beter dan hun Russische collega's. Van enkele Russen ontvingen wij in Amstelveen als dank prachtige handgemaakte voorwerpen van houtsnijwerk met ingelegde kraaltjes.

Zelfs was er een Nederlandse officier die de chocoladerepen weer terugstuurde naar zijn vrouw en kinderen in Nederland, omdat hij veronderstelde dat zij het daar nog slechter hadden. (Noot: vernomen van een dochter van deze man die later een vriendin van ons werd in Oostvoorne. Ik kon haar dus vertellen dat ik die persoonlijk voor haar had ingepakt.)

Een voortreffelijk duikadres vond Frits op de Westergasfabriek in Amsterdam waarvan zijn oom Max van der Horst, getrouwd met een zuster van zijn vader, de directeur was. Zijn ambtswoning op het omvangrijke bedrijfsterrein bood een groot aantal mogelijkheden voor verschuiling bij inval, en de ruime omheining bood voldoende onbewaakte dienstingangen waar heimelijke in- en uitgang mogelijk was wanneer je de juiste sleutel bezat.

Tot 'Dolle Dinsdag' in september 1944 zou hij daar verblijven.

Tijdens zijn verblijf bij de gasfabriek maakte mijn moeder met haar kinderen in de weekends regelmatig een bezoek aan tante Grada en oom Max. Aanvankelijk had ik er geen flauw benul van dat mijn vader daar was ondergedoken. Als mijn moeder even 'naar boven' ging bleef mijn zusje Marijke beneden met haar poppen spelen, en ik mocht mij amuseren op het terrein van de gasfabriek.

Voor mij was het uiterst spannend om naast de machinist mee te mogen rijden op de locomotief van de treintjes die de steenkool naar de vergassingsovens voerden, en vandaar weer de roodgloeiende ontgaste cokes naar de blusplaats transporteerden.

De laatste keer dat wij naar de gasfabriek gingen vroeg mijn moeder of ik even naar boven wilde komen. De aanblik van mijn vader, halverwege het trapportaal, heeft de herinnering van mijn netvlies nooit verlaten. Waarom dit ons laatste bezoek aan de gasfabriek was, is mij nooit duidelijk geworden. Wel weet ik dat ik mijn vader daarna nog één keer heb mogen zien. Maar dat was pas op 6 juni 1944.

De overval

Aan het eind van de middag van 9 november '43 werd ik, spellend op mijn kamer boven, opgeschrikt door een groot kabaal bij de voordeur. Halverwege de trap zag ik in het voorportaal mijn moeder en mijn 'oom' Hoyte Silleviss Smitt, onder schot gehouden door de pistolen van een paar mannen in zwartleren uniformen. Wat was er gebeurd? In het begin van de middag, met de fiets op weg naar een bespreking met zijn verzetsvrienden in de Vondelstraat, zag mijn vader Frits bij dat adres een paar verdachte figuren, Rustig keerde hij om. Even later kreeg Frits in de gaten dat de Sipo-mannen hem volgden. Hij bedacht een plan, en zette koers naar zijn kantoor op de Heerengracht, Daar aangekomen vertelde hij aan zijn vriend en collega Silleviss Smitt dat ze achter hem aanzaten, en stelde hem voor van hoed en jas te wisselen, waarna Hoyte dan met de fiets van Frits naar diens huis in Amstelveen kon fietsen. Beiden hadden een vergelijkbaar postuur. De smoes die Frits voor Hoyte's bezoek aan de Catharina van Cleveaan bedacht had, was dat hij wat informatie aan mijn moeder moest overbrengen inzake de volkstuinclub waar beide families aan deel namen.

Zodra de mannen mij zagen werd ik door één van hen weer terug gedreven naar mijn kamer, ook hierbij weer onder bedreiging van een getrokken pistool. Daar aangekomen werd ik niet onvriendelijk verhoord over alles wat ik van mijn vader wist. Aan wat ik toen heb verteld, heb ik geen bijzondere herinneringen overgehouden. Bij de latere terugondervraging door mijn moeder bleek dat ik het door haar voorgeschoteld beeld, dat mijn vader en zij geheel gescheiden leefden, voldoende bevestigd had. Als 9jarige begreep ik goed dat ik over onze bezoeken aan de Westergasfabriek moest zwijgen. Na het demasqué bij de voordeur mocht Hoyte weer rustig vertrekken naar zijn eigen huis. De overvallers zijn nog een paardagen bij ons in huis gebleven, waarschijnlijk om te zien of mijn vader toch niet ergens was verborgen.

Van Amstelveen naar Amsterdam

Bij hun vertrek kreeg mijn moeder de opdracht om binnen 24 uur ons huis met haar gezin te verlaten. Achter gebleven huisraad zou worden geconfisqueerd. Met behulp van vrienden is het gelukt om alle inboedel tijdig te verwijderen en elders op te slaan. Voor ons volgde een korte tijd van zwerven bestaan.

Een eerste opvang werd gevonden in Amsterdam op de Jan van Eickstraat bij Attie Boissevain, een oude jeugdvriendin van mijn ouders en getrouwd met de chirurg Chris Knapper.

Ik sliep daar op de kamer van hun oudste zoon Nico die als eerste ertoe bijdroeg om van mij als dorpsknulletje een stadsjongen te maken. Nico zat op de Willemsparkschool. Het lag dus voor de hand dat ik naar de zelfde school zou gaan, en ook in de zelfde klas. Nico werd later een bekende Regisseur van amusementsprogramma's bij de Vara.

Na een maand konden wij meer zelfstandig gaan wonen. Een zolderverdieping was beschikbaar op de Mozartkade bij het oudere echtpaar Heringa, de schoonouders van de verzetsvriend van mijn vader Jan Huesse.

Daar hebben wij een half jaar gewoond totdat in het voorjaar van '44 het royale bovenhuis op de Euterpestraat 171 (nu Gerrit van der Veenstraat) vrij kwam. De vorige huurder prof Heringa, de invalide voorman van het artsenverzet die door mijn vader werd vertegenwoordigd in het NC, was verbannen naar Assen om hem te isoleren van de medische verzetshaard in Amsterdam. Tot lang na de bevrijding hebben wij daar kunnen blijven wonen.